

35

CANVI POLÍTIC, CANVIS EN POLÍTIQUES CULTURALS

JOAN SUBIRATS I NICOLÁS BARBIERI INVESTIGADORS
DE L'INSTITUT DE GOVERN I POLÍTIQUES PÚBLIQUES DE LA UNIVERSITAT
AUTÒNOMA DE BARCELONA

CANVI D'ÈPOCA

Després de més de trenta anys de governs de coalició de diversos partits d'esquerres a l'Ajuntament de Barcelona i amb alcaldes sempre d'afiliació socialista, el nou govern municipal, sorgit de les eleccions del mes de maig del 2011, és un govern de Convergència i Unió, amb un alcalde afiliat a CDC. No podem parlar, doncs, d'un simple relleu. Representa un final de cicle i una sotragada important per a una administració acostumada a unes mateixes (amb tots els matisos que es vulgui) formes de fer i d'actuar al llarg de més de tres decennis. El can-

vi al govern de Barcelona es va produir pocs mesos després que CiU retornés al govern de la Generalitat després d'uns anys de govern d'esquerres, i un any i mig abans que el Partit Popular assumís el govern de l'Estat després de les eleccions del passat mes de novembre. Tot plegat ens mostra un panorama de canvi polític generalitzat al bell mig d'una situació de crisi o de canvi d'època que està alterant molt profundament totes les bases sobre les quals es van construir les democràcies occidentals després de la Segona Gran Guerra. I, en especial, les que fan referència als equilibris entre poder polític i institucional i funcionament de l'economia i dels mecanismes de mercat. En efecte, el que podríem designar com a pacte socialdemòcrata-democratacristià sorgit de la Segona Gran Guerra ha anat fent-se difícil de sostenir quan, des de l'esfera econòmica, són cada cop més els actors capaços de *desconnectar-se* dels lligams i vincles territorials, mentre que des de l'esfera institucional i política l'ancoratge en la dimensió territorial continua sent essencial com a fonament de la poca o molta sobirania que s'afirma tenir.

Si relacionem aquests elements més institucionals amb les grans transformacions que es produeixen en temes com la feina, el cicle de vida, les estructures familiars o la composició social i ètnica de les nostres societats entendrem que no sigui exagerat parlar de canvi d'època. Les ciutats no es troben al marge d'aquest procés. Al contrari, més aviat concentren problemes, tensions i oportunitats. I queda clar que si es vol que les polítiques urbanes encarin aquesta nova realitat, aquest nou escenari, hauran de modificar tant els seus punts de partida com les estratègies d'intervenció. De manera molt esquemàtica n'anotem tres idees: a) les polítiques urbanes han d'anar més enllà de la lògica urbanística i apuntar cap a visions més integrals, pròpies de l'hàbitat urbà; b) les polítiques urbanes han de ser vistes com a pròpies del conjunt de la ciutadania, i no només com a derivades de les lògiques institucionals, c) i entenem, també, que les polítiques urbanes no són només locals, sinó que recullen amb tota la seva complexitat les intervencions de molts actors situats a escales diferents i, per tant, han de tenir una visió de govern a tots els nivells. Les noves polítiques urbanes requereixen, doncs, abordatges integrals que articulin problemàtiques urbanístiques, socials, econòmiques i ambientals; formes de fer que impliquin la ciutadania, i visions, al mateix temps, globals i locals.

Tot plegat es situa al mig d'un canvi tecnològic de gran relleu que està transformant les nostres vides. Internet no és només un nou instrument que ens ajuda a fer el que fèiem de manera més ràpida o còmoda. Internet representa un canvi social de primera magnitud, que al-

tera la forma de fer i de viure de tothom. I ho fa, sobretot, sobre els processos i les intermediacions que no aporten valor per si mateixos. Agències de viatges, diaris, biblioteques, partits o institucions han de preguntar-se quina és la seva tasca, i fins on la seva funció entre ciutadans i productes o resultats resulta significativa o necessària. Canvia el concepte de proximitat, el d'identitat o el de comunicació. I tot plegat apunta que en uns quants anys els impactes arribaran a qual-sevol aspecte de les nostres vides. Això no vol dir ser optimista sobre aquests efectes, ni tampoc pessimista. Problemes i oportunitats semblen anar-se repartint de manera asimètrica, però el que és indubtable és que res serà igual. Tampoc en les polítiques urbanes, tampoc en les polítiques culturals.

Els governs locals tenen avui una doble pressió molt significativa. D'una banda, la seva posició institucional els situa en un lloc especialment rellevant en la qualitat de vida concreta dels ciutadans. Però d'altra banda, segueixen sent vistos perifèrics i marginals amb relació als grans temes vinculats al benestar de les persones (salut, educació, habitatge...). I aquesta posició es detecta clarament en la distribució dels recursos públics. Els països que millor estan responenent al canvi d'època i que millor mantenen alts estàndards de qualitat de vida dels seus ciutadans són països amb percentatges de despesa pública en mans dels governs locals a l'entorn o per sobre del 50 %. Aquí estem a l'entorn del 14 %. Evidentment, hi intervenen molts altres factors, com l'escala del municipi o les formes de gestió, però és important entendre que reforçar i aprofitar les oportunitats que tenen els governs locals exigeix no només reconèixer el seu valor, sinó també reforçar les seves capacitats financeres. Sense que això vulgui dir que el que uns guanyin (governos locals) altres ho perdin (govern autonòmic), sinó que més aviat cal pensar en una distribució de rols i de responsabilitats diferents a l'actual.

37

I LES POLÍTIQUES CULTURALS?

Com ja hem dit, l'any 2011, com a any de canvis en els governs local i autòmic, ha anat produint relleus en la direcció d'organismes públics i institucions culturals significatives. Aquesta és, si es vol, una de les maneres de calibrar la influència de la política sobre les polítiques culturals. Tanmateix, l'any 2011 també ha estat important ja que, en moments com els actuals, s'ha posat en evidència quina és la legitimitat de les polítiques culturals enfront d'altres prioritats i urgències. Dues preguntes ens podrien ajudar a aprofundir en aquesta qüestió, que és, al mateix temps, un problema i una oportunitat per als poders públics.

En primer lloc, podríem preguntar-nos si les polítiques culturals són un tipus de política pública que es percep pel conjunt de la societat com a realment necessària. Sobretot quan, en el context de reducció obligada de les despeses dedicades a les polítiques de benestar, s'han anat produint reaccions socials en defensa de serveis públics bàsics. No sembla que l'àmbit de la cultura hagi ocupat un lloc significatiu entre aquestes demandes. D'altra banda, el 2011 ha estat l'any del 15-M. No podem deixar de preguntar-nos, doncs, si el conjunt del sector cultural ha tingut un paper rellevant en el desenvolupament d'aquest esdeveniment de caràcter profundament polític. Una altra vegada, i més enllà de la intervenció de determinats col·lectius, el protagonisme del món cultural ha estat més aviat discret. I potser podríem preguntar-nos si no hauríem de mirar altres indicadors que no pas el creixement pressupostari per saber si anem o no anem bé en el camp de les polítiques culturals.

Entenem que aquestes preguntes (i les possibles paradoxes que es deriven de les respostes aquí esbossades) posen en relleu la qüestió de la legitimitat (rellevància social?) de les polítiques culturals. I també la necessitat de continuar repensant les relacions entre cultura, política i polítiques culturals. La cultura és ahora espai de conflictes i consensos, d'identificació i de descontentament, de definició d'alternatives i de presa de decisions. Ara bé, aquest caràcter eminentment polític de la cultura ha estat més aviat identificat com un problema que havien de resoldre les polítiques públiques i el sector cultural, i no s'ha vist tant l'oportunitat que oferia. En general, quan en l'àmbit de la cultura algú es refereix a la política, es pensa més aviat en una lògica partidista, i no tant com un problema de valors o d'objectius col·lectius. Certament, una part de les polítiques culturals està condicionada per la politització derivada del joc de partits, però caldria entendre i acceptar que hi ha política fora dels partits i de les institucions. No és, doncs, estrany que la relació entre cultura i política s'hagi vist més com un problema que com una oportunitat per debatre sobre la rellevància social de la cultura i de les polítiques culturals en l'espai i el debat públic. Potser per això, apuntem, la justificació de l'acció pública en l'àmbit de la cultura s'ha centrat més en els aparents beneficis generats a títol individual i molt menys en les seves repercussions de caràcter col·lectiu. El resultat entenem que ha estat una certa ampliació de la distància entre les institucions i les pràctiques culturals del conjunt de la ciutadania. O, dit d'una altra manera, entre la cultura i el debat sobre valors permanents com l'equitat o la justícia.

En l'àmbit de la cultura, no cal dir que el desenvolupament tecnològic (i d'internet) ha modificat l'escenari i ha posat encara més en evidència el problema que es deriva de reduir o concentrar la legitimitat

de les polítiques culturals al paper de les institucions. Ara és molt més difícil justificar que l'interès públic és quelcom determinat per una autoritat centralitzada i abstracta. Entenem que som davant un canvi més profund, que evidentment comporta riscos, però sobretot una oportunitat per a les polítiques culturals. Els canvis en el tipus de participació i producció cultural derivats de la consolidació de la diversitat cultural així com de la digitalització de la cultura desborden la lògica dels equipaments culturals de proximitat. I alhora suposen l'oportunitat de reduir la distància entre poders públics i ciutadania. Els canvis en aquests escenaris demanen desenvolupar institucions híbrides. Models de gestió de la cultura que no es justifiquin sobre la base de la dicotomia Estat-mercat, ni tampoc sobre la dissolució de l'interès general i de les responsabilitats dels poders públics. Polítiques públiques que assumeixin la pluralitat que amaga el concepte de *públic*, que és cada cop més un espai on es mouen interessos contradictoris, diversos i, per tant, no exempts de conflictes. Però, alhora, un espai obert on es pot construir allò comú. Som en un canvi d'època i això suposa conflictes, oportunitats i necessitat de debat polític. La cultura i les polítiques culturals hi tenen molt a dir.

